

Vankó Zsuzsa - Szakács József: A IV. parancsolat az üdvtörténetben

A IV. parancsolat kérdése nem tartozik azok közé a kérdések közé, amelyek az érdeklődés és a teológiai viták homlokterében vannak a mai kereszténység életében. Ezért nagy érdeklődéssel és örömmel olvastuk a Magyarországi Egyházak ökonomikus Tanácsának lapjában, a Theológiai Szemlében Dr. Békési Andor református lelkész cikkét a IV. parancsolat kérdéseiről. (Az 1971/9—10-es számban, „Ószövetségi szombat — Újszövetségi vasárnap — Örök szombat" címen.) A cikk részletes, alapos tanulmány és a szerző elfogulatlanul, a helyes keresztény álláspont megismerésének őszinte szándékával foglalkozik a témával.

Ez a magyar protestáns teológiai irodalomban frissen megjelent tanulmány a IV. parancsolat kérdéséről bennünket is arra készítet, hogy egyházunk álláspontját és személyes meggyőződésünket ebben a kérdésben végiggondoljuk. Az alábbi kérdéseket szeretnénk a továbbiakban közelebbről megvizsgálni: 1. A IV. parancsolat eredete és rendeltetése. 2. A szombat vagy vasárnap vitakérdés. 3. A IV. parancsolat problémája .mögötti végső alapkérdések. Szeretnénk ezeknek a kérdéseknek a feltárásával megmutatni azt, hogy a IV. parancsolat kérdése nem ásatag, időszerűtlen téma, hanem mai keresztény életünk legfontosabb, legégetőbb elméleti és gyakorlati problémáihoz vezet el. Cikkünk kivonata annak a tanulmánynak, amelyet közlésre megküldtünk a Theológiai Szemle szerkesztőségének.

A szombat eredete és rendeltetése

I. Móz. 1—2. tanúsága szerint és a IV. parancsolat szövege szerint (II. Móz. 20:8—11.) a szombat még a bűneset előtti időből származik, Isten eredeti teremtéséhez tartozik. A H. N. Adventista Egyház ennek alapján — a maga Szentírásszemléletének megfelelően, amely nem egyenlő a verbális inspirációval,

de komolyan veszi Tim II. 3:16-ot — vallja, hogy a szombat, a munka és a család intézményével együtt, az Édenből ered. I. Móz. 2:2—3. három olyan kifejezést használ a szombat alapításával kapcsolatban, amelyek világossá teszik, hogy minden időkre szóló egyetemes emberi intézményként iktatta be Isten a szombatot a teremtés hetedik napján: „megnyugodott” (jisebót) a hetedik napon, „megáldatott” (jebárek) és „megszentelte” (jekáddés) azt. Isten megnyugodott, azaz az emberért olyan időperiódusban végezte el a teremtés művét, hogy a maga példaadásával szabja meg az ember alapvető életritmusát, munka- és pihenésrendjét. Megáldotta Isten a szombatot, azaz áldások ígérését adta megünneplőinek és megszentelte, azaz elkülönítette istentisztelet céljára, örök időkre. Mindebből azt a fontos következtetést kell levonnunk, hogy mindenekelőtt attól a képzettől kell megszabadulnunk, amely szerint a heti nyugalomnap, a IV. parancsolat kérdése valamiféle formai, rituális vallási kérdés. A Szentírás tanúsága szerint „a szombat” a munkával és a családdal egy nagyságrendű dolog. Isten eredeti teremtési akarata szerint életünk rendjét éppolyan alapvetően megszabó dolog, mint amazok.

Látnunk kell továbbá, hogy a szombat problémája szorosan összefügg a krisztológiával, hogy - amint Békési Andor szépen és találóan fogalmazza meg említett cikkében — „a szombat titkához a kulcs: Jézus Krisztus” (271. o.). Az Újszövetség egyöntetű tanúsága szerint Isten az ő „Fia által teremtette a világot” (gr. szöveg: aionos; Zsid. 1:1—3.). „Minden általa lett és nála nélkül semmi sem lett, ami lett” (Jn 1:3), „mert őbenne teremtett minden, ami van a mennyekben és a földön, láthatók és láthatatlanok... mindenek Ő általa és Őreá nézve teremtettek, és Ő előbb volt mindennél és minden Ő benne áll fenn” (Kol. 1:16.17.). Összevetve ezeket az igéket I. Móz. 2:1-3-mal, a H. N. Adventista Egyház - ismét hozzá kell tennünk: Szentírás-szemléletének megfelelően - vallja, hogy a „szombat Ura” (Mk. 2:28), Alapítója, Szerzője: Jézus Krisztus. És meggyőződése, ahogy egy második dolog, amitől meg kell szabadulnunk a IV. parancsolattal kapcsolatban, az az elgondolás, amely szerint a szombat és Jézus Krisztus egymástól idegenek, egymással ütköznek.

Elgondolkozhatunk továbbá azon, hogy mi lett volna a szombat rendeltetése, ha a bűneset nem következik be, mert hiszen a fentiek értelmében a bűn-nélküli Édenben is volt szombat. A szombat Isten eredeti szándéka szerint: örömnépnep. Jób 38:4-7. arra enged következtetni, hogy az első szombatnapon a teremtmények egész nagy családja együtt ünnepelt, együtt örvendezett Istennel a teremtés műve felett: „Hol voltál, mikor a földnek alapot vetettem?... Mikor együtt

örvendeztek a hajnalcsillagok, és Istennek minden fiai együtt vigadozának." Úgy tűnik, hogy a bűn-nélküli világban a szombat hivatása lett volna egyrészt az, hogy megszabja az ember életének azt a ritmusát, amelyet a teremtményét legtökéletesebben ismerő Isten elrendelt teremtménye javára. Másrészt, Isten a „maga képére és hasonlatosságára" (I. Móz. 1:27) teremtett embert ezen a napon különleges közösségbe akarta vonni önmagával; a Teremtő-teremtmény-viszony tudatosulását, az Istenhez-hasonlóság szabad akaratú továbbfejlődését szolgálta volna ez a nap. Végül jelentette volna a hálás, örvendező visszatekintést az elmúlt héten elvégzett munkára. A teremtmények egymással és Istennel való közösségét, istenképűségét folytonosan továbbépítő örömnünnep lett volna tehát a szombat.

Mi történt azonban a szombattal a bűneset után, amely olyan mélyen meghatározó tragikus fordulópont az üdvtörténetben? Az első dolog, amit meg kell állapítanunk róla, az hogy fennmaradt, éppúgy, mint a család és a munka. Azonban ehhez mindjárt hozzá kell tennünk azt is, hogy töredékesen, torzulva, a bűn által megrontva maradt fenn, éppúgy, mint amazok. A IV. parancsolat „megemlékezzél" kezdő szava „arra utal, hogy megvolt ez az ünnepnap az ősatyák életében, már a hivatalos elrendelés előtt is" (Békési A. i. m. 268. o.). Mózes első könyve szűkszavú, csupán a lényegre, az üdvtörténet vonalának meghúzására irányuló elbeszélése is utal nyomokban arra, hogy a hét intézménye és az azt kialakító szombati nyugalom, ha töredékesen is, és csak egy kis „maradék" gyakorlatán keresztül is, de folyamatos láncként, vagy még inkább kis erecskeként fennmaradt, és összekötő vonallá lett, amely az első édeni szombattól a IV. parancsolat Sinai hegyi meghirdetéséig húzódik (I. Móz. 26:5; 29:27; II. Móz. 16.) Amikor pedig az üdvtörténet elérkezett ahhoz a fontos pont-hogy Isten megkötötte a szövetséget Ábrahám utódaival, akiket kényszer nélküli szabad akaratú döntésükkel alkalmas üdvtörténeti eszközzé, „papok birodalmává és szent néppé" (II. Móz. 19:6.) akar formálni, valamennyi nép áldására (I. Móz. 12:2.3. stb.), akkor világosan megfogalmazott és megokolt formában azonnal a maga helyére került ez az isteni rendelkezés. A kinyilatkoztatás ezentúl nem szájhagyomány útján vált ismertté, hanem egy különleges, tanítói és példáiéi feladatra kiválasztott nép őrizetére lett bízva, és Isten gondviselésének rendelkezéséből megkezdődött írásba foglalása (II. Móz. 24:47. 34:1.27.). Ezen a fontos üdvtörténeti ponton kapott a kinyilatkoztatás részeként írásos formát a szombat megszentelésére vonatkozó rendelkezés. A rendelkezés megszövegezése különleges helyet biztosít a Tízparancsolaton belül a IV. parancsolatnak. A h. n. adventista terminológia szerint a IV. parancsolat a „pecsét" a Tízparancsolaton az

önmegjelölés értelmében. Átala tudjuk meg, hogy ki az, aki a Tízparancsolat törvényét adja és milyen tekintély alapján kívánja meg annak teljesítését az embertől. A IV. parancsolatot ismerő és megtartó ember tudja, hogy a Tízparancsolat az „ eget és földet és minden rajta és benne levőt" teremtő Isten törvénye, teremtménye, az ember számára.

A IV. parancsolat csak abban az értelemben lett zsidó intézménnyé Sinai hegyi meghirdetésétől fogva, hogy Izrael theokratikus állam volt, ahol a vallási törvények állami törvények voltak, megtartásuk pedig az ország népéhez való tartozásból adódó kötelezettség volt. Valamint annyiban, amennyiben Izrael félreértette a maga mások szolgálatáért kapott kiválasztottságát és a kinyilatkoztatás kincsét, ezen belül is legfőképpen a szombatot, a nemzeti fölény, elkülönülés jelévé és eszközévé tette. Valójában azonban a szombat maradt továbbra is egyetemes emberi törvény, amit Izraelnek szóbeli és gyakorlati bizonyoságtétel útján közvetítenie kellett volna minden nép számára.

Izrael szombatünneplését a továbbiakban megpecsételte egész üdvtörténeti hivatásuk félreértése és Isten szövetségében tanúsított engedetlen magatartásuk. Általánosságban azt lehet mondani, hogy a nép egészében csak nagyon torzultan és töredékesen töltötte be rendeltetését a szombat. Izrael történelmének különböző korszakaiban mindig csak egy kis „maradék" esetében közelítette meg a szombatünneplés az eszményi célt. A próféták egyrészt ostromozták a felebarát elleni bűnöktől fertőzött, önigazult, a törvény igazi szellemével ellentétes szombatünneplést (Ésa. 1:12—15.), másrészt pedig annak igazi megszentelésére buzdítottak, mint az Istennel való szövetség fenntartásának, a megígért áldások kiáradásának feltételére (Jer. 17:19—27. Neh. 13:15—22.). A babiloni fogság jelentőségét abban látjuk, hogy az elvben már addig is meglevő ismeret az elnyomhatatlanul evidens történelmi tanulság hatására bámulatos módon az egész nép körében gyakorlati megvalósítássá lett. Azonban - sajnos ismét így kell folytatni - a nép küldetésének és a törvény szellemének félreértése nemcsak, hogy maradt a törvény iránti, most már nagyon erős buzgóság mellett, hanem még súlyosabbá lett, éppen ennek a buzgóságnak a következtében, így Jézus korában a szombat valóban tengernyi korlátozással terhelt, örömtelen, szeretetlen dologgá, a nemzeti és vallásos fölényérzet kifejezőjévé lett, messze eredeti rendeltetésétől.

És itt kell rámutatnunk arra, hogy a szombat eredete és rendeltetése tekintetében döntő fontosságú számunkra Jézus Krisztus tanítása és példaadása földi életében.

Jézus, mint „a szombat Ura” (Mk. 2:28), Alapítója, a leghitelesebb tanítója annak, hogy mi a szombat eredeti rendeltetése. A farizeusokkal való szombatvitájában joggal hivatkozott arra, hogy őnéki, mint a „szombat Urának”, perdöntő szava van ebben a kérdésben. Kétségtelen, hogy Jézus nagy szombatreform volt, és hogy Jézus szombatvitái fontos helyet foglalnak el az evangéliumok leírásában, valamint, hogy azoknak mondanivalójuk van minden idők keresztényeinek a IV. parancsolat kérdésében. Ez a reform Jézusnál nem a szombat rendelkezésének áthágásában, illetve az arra vonatkozó tanításban állt: „maga Jézus is - noha ostromozta a korabeli zsidóság szombat-torzításait... - együtt ünnepelte népével a szombatot” (Békési A. i. m. 270. o.). Ha azt az álláspontot vallanánk, hogy Jézus megtörte a szombat rendelkezését, furcsa módon ugyanúgy vádolnánk őt, mint a farizeusok és írástudók, akiknek a vádját Jézus határozottan visszautasította (lásd Jn. 7:24), és teljesen félreértenénk Jézusnak az ószövetségi törvényhez való viszonyát. Jézus megtartotta és fenntartotta a szombatnap intézményét, de eredeti rendeltetése szerint. Mk. 1:32-t a magunk részéről nem értelmezzük úgy, hogy „Jézus naplemente után gyógyított betegeket, hogy meg ne törje a szombatot” (270. o.). Itt bizonyára arról volt szó, hogy az atyák hagyományaival nevelt betegek akkor mentek hozzá. Jézus azonban, az evangéliumok tanúsága szerint, a maga részéről nem habozott szombatnapon gyógyítani, sőt egyenesen maga indítványozta ezt, valahányszor az Atyától adott alkalmat látott a gyógyítás csodájának véghezvitelére. Az atyák hagyományaival Jézus valóban nem törődött, sőt nemcsak hogy nem törődött, hanem szándékosan és következetesen lerombolta azokat.

Amikor a házasság kérdésében nyilatkozatot kértek tőle, Jézus határozottan elkülönítette azt, ami az ószövetségben az „ő szívük keménysége” miatt volt, és azt, ami Isten eredeti terve, szándéka volt (Mt. 19:3—12.). És Jézus törekvése mindig az volt, „lerombolni az ördög munkáit” (Jn. I. 3:8), és megmutatni, isteni újjáteremtő erővel helyreállítani Isten teremtési rendjét. Amikor a kézmosás tekintetében volt vita, Jézus vádja kortársaival szemben az volt, hogy Isten parancsolatait „erőtlenné tették a maguk rendelkezései által” (Mt. 40:15:6). Ugyanez volt a probléma és Jézus kifogása a IV. parancsolat esetében is. Vagy más esetben, a tizeddel kapcsolatban azt róta fel, hogy elhagyják ami „a nehezebb”, ami a törvény lényege, t. i. az igazságosság és a szeretet követelményét, pedig - mondotta - „ezeket kellene cselekedni, és amazokat elhagyni” (Mt. 23:23). A szombat tekintetében is ez volt Jézus reformjának a lényege, hogy megmutatta: „a törvény betöltése: a szeretet” (Mt. 22:36-40. Róm. 13:10.). Feltárta a farizeusok

képmutatását, akik aggodalmaskodtak a gyógyításoknál, de távolról sem aggodalmaskodtak így a munkaszünet megtartását illetően, amikor valami anyagi érdekről volt szó (Lk. 14:5—6), és a Jézus után leselkedést sem tartották a szombattal ellentétes dolognak (Lk. 14:1). Jézus megmutatta, hogy a puszta munkaszünettel legfőképpen Istennek, de önmagának sem ad az ember semmit. A munkaszünet csupán nélkülözhetetlen, objektív feltétele annak, hogy a szombat, mint Isten nagy ajándéka betölthesse a maga rendeltetését az ember életében. A szombati nyugalmat tehát a munkaszünetet valóban megtartva, de értelmesen, a szeretet szellemében és indítékából megtartva, kell megünnepelni: Mt. 12:7.12. Jn. 5:17. Mt. 12:5.

Miután előzőleg szóltunk a szombat rendeltetéséről a bűneset előtti világban, azután pedig áttekintettük vázlatosan a szombat történetét a bűnesettől egészen Jézus szombatreformjáig, össze kell foglalnunk, hogy mi is a szombat rendeltetése a bűneset után. Az előzőkben azt mondtuk és láttuk is a történeti áttekintésből, hogy a szombat a másik két édeni intézményhez, a munkához és a családhoz hasonlóan csak töredékesen, torzultan, bűnnel fertőzötten maradt fenn a bűneset után. Ezt most ki kell egészítenünk azzal, hogy - megint csak amazokhoz egészen hasonlóan — ugyanakkor jelentősége megnövekedett. Még büntől meggyengült és megromlott formájában is hatalmas fenntartó, féken tartó erővé, védőgáttá és Isten felé visszamutató útjelzővé lett a bűneset utáni világban.

Jézus mondotta ki azt a döntő megállapítást, hogy „a szombat az emberért lett” (Mk. 2:27). A szombat tehát a Teremtő nagy ajándéka teremtménye javára. Ami szent, ami Istené, az mindig szükségszerűen az ember javára van, mert Isten a szeretet, és az ő kívánalmái sohasem önkényes kívánalmak, hanem a mi legjobb érdekeinket szolgálják. A szombat Isten ajándéka volt az embernek a bűneset előtt is, még inkább azzá lett azonban a bűneset után.

Először is megnövekedett a szombat ajándékának értéke abban a vonatkozásban, ami a szombat legelső, legfontosabb funkciója, t. i., hogy tanítja Isten és ember viszonyának legalapvetőbb igazságait. Fokozott jelentőségre emelkedett a szombatnak ez a funkciója, egyrészt azért, mert a bűnös embert minden időben jellemzi az elidegenedés Istentől, a félelem, a gyanakvás, a lázadó szembefordulás ellene. Másrészt döntő módon bővült az isten-kép, az istenismeret is a bűneset után. A bűn bejövetele óta nemcsak azt kell tudnunk Istenről, hogy Ő a mi Teremtőnk, hanem azt is, hogy Ő a mi Üdvözítőnk is, hogy a teremtő Isten - irántunk való végtelen szeretetének és megfoghatatlan isteni hatalmának

bizonyosságaként - újjáteremtő Istenünk is. Ezért a IV. parancsolat kívánalmának megindokolásánál nemcsak azt a megokolást találjuk a Szentírásban, hogy Isten teremtette a világot mindazzal együtt, ami rajta és benne van, hanem azt az okot is, hogy Isten volt az, aki hatalmas kézzel kihozta népét Egyiptomból és lehetővé tette számukra a szombatok megszentelését, szolgaságuk után. Az Egyiptomból való szabadulásra is emlékeztette tehát Izrael népét a szombatnap, mint ami történelmi cselekvésben adott hatalmas példázata volt a megváltás művének, amely által Isten „megszabadít és átvisz minket a sötétség hatalmából az ő szerelmes Fiának országába” (Kol. 1:13). Ezék. 20:12. tanúsága is figyelemre-méltó, amely azt mondja, hogy azért kell megtartanunk a szombatot, hogy megtudjuk: Isten „a mi megszentelünk”. Izrael népének és minden idők minden szombatünneplőjének tanította és tanítja tehát a szombatnap a nagy igazságot: Isten az ő Fia, Jézus Krisztus által Teremtőnk és Újjáteremtőnk. Ez a legszorosabb kettős kötelék kapcsol mindnyájunkat Őhöz, vagy rövidebben fogalmazva: „Isten: szeretet” (I. Jn. 4:8). Erről tesz bizonyosságot, ezt az isten-képet tanítja a szombatnap, és erre a bizonyosságtételre az elidegenedett, bűnös embernek a lehető legnagyobb szüksége van.

Másodszor megnövekszik a bűneset után a szombat ajándékának értéke annak a funkciónak a tekintetében is, hogy a szombatnap megszabja az ember számára a Teremtő által jónak látott, az ember testi-lelki egészségéhez nélkülözhetetlenül szükséges életritmust, munka- és pihenés-rendet. A munka fárasztóvá, terhessé lett a bűneset után és hajszolja az embert a kenyérért való félelem is. Isten parancsolata biztosítja az „orcája verítékével” kenyerét kereső embernek I. Móz. 3:17-19) a ritmusosan visszatérő fizikai pihenést, és nem egyszerűen a fizikai pihenést, hanem a kikapcsolódást, felüdülést, az önmagába nézés, vissza- és előre pillantás, Istenhez emelkedés, Istennel érintkezés, Istenre néző tervezés, átgondolás, elmélkedés idejét. A hálás visszaemlékezés és reményteljes előretekintés napi gondok fölé emelkedő örömnepét adja tehát a szombatnap a testi-lelki küzdelmekben megfáradt, bűneset utáni embernek, aki sokszor csak a láthatókra tud nézni, és elveszíti reménységét.

Harmadszor a szombat ajándékának értéke megnövekszik abban a vonatkozásban is, hogy a lehető leghathatósabb módon neveli az embert a gondviselő Istenben való bizalomra és tudatosítja benne az önbizalom elégtelenségét és oktalanságát. Mint ahogyan a jövedelem tizedrészének odaszentelése, ugyanúgy az idő hetedrészének odaszentelése is arra tanít, hogy ne a magunk teljesítményében bizakodjunk, hanem Istenre építsünk, amint Békési

Andor szépen megfogalmazza cikkében: a szombatnap „arra rendeltetett, hogy az ember elbizakodottá tevő saját munkájától el, Isten alázatossá tevő jótéteményeihez pedig odaforduljon” (268. o.). Legyen bizodalunk a szükségleteinkről gondoskodó Istenben, aki a maga nyugodalmába hív bennünket, hogy merjük minden hetedik napon szüneteltetni a kenyérkereső küzdelmet. És megint csak azt mondhatjuk, hogy a bűnös embernek a lehető legnagyobb szüksége van arra, hogy szüntelenül, hetenként tanulja ezt a leckét.

A szombat azonban nemcsak Isten ajándéka, hanem hitvallomás is az ember részéről, a szövetség jele Isten és ember között: II. Móz. 31:16.17; Ezék 20:12.20. Ez a jelentősége is megnövekszik a bűneset után. A szombatünneplő ember, Isten, angyalok és emberek előtt bizonyoságot tesz szombatünneplése által arról, hogy a bűn lázadásából visszaért Istenhez, hogy őt választja Urának, hogy az Ő uralmát kívánja vissza, hogy őszinte vágya a Miatyánkban megfogalmazott kérés: „Jöjjön el a te országod”. Egyúttal vallomás is a szombatünneplés az Isten földi családjához, népéhez, egyházához tartozás mellett is.

Ebben az utolsó szakaszban már érintettük azt a kérdést, hogy a szombatnak tehát valóban van „eschatológiai töltete”, amint Békési Andor mondja (266 o.). A Zsidókhoz írt levél 4. fejezetében valóban arról van szó, hogy a szombat nyugalma — az Istenben való elrejtettség (Kol. 3:2) értelmében értve ezt a nyugalmat — munkálója az igazi hit nyugalalmában ebben az életben és előképe, előíze ama igazi nyugalomnak, igazi Istenben való elrejtettségnek, amely az újjáteremtett földön lesz a megváltottak osztályrésze, Ésa. 66:22 -23. bizonyágtétele is fontos, amelyet Jel. 21. az újjáteremtett földről szóló pillanatkép-prófeciának értelmezi. A szombat tehát egyrészt visszamutat az elveszett Édenre, ahol az első szombaton Isten közös örömmünetet ült teremtményeinek egész családjával, másrészt pedig előremutat az újjáteremtett Édenbe, ahol az ember ismét Istenével való közvetlen érintkezésben, a teljes bizalom, szenvedéstől, fáradtságtól való szabadság igazi nyugalalmában ünnepli majd a szombatot. És nemcsak előképe, előíze ennek az új Édennek a szombatnap, hanem előkészítője is.

Végül említést kell tennünk ennek a szakasznak a végén arról, hogy Isten bölcs és alkalmas módon egy emlékünnepet rendelt mindazoknak a fontos funkcióknak a betöltésére, amelyeket a szombattal kapcsolatban most felsorakoztattunk. Az újra és újra visszatérő emlékünnep, vagy jelképes szertartás, amelynek van valamilyen képies tanítása (a szombat esetében az, hogy újra meg újra megjeleníti

a Teremtő és teremtményei nyugodalmát a teremtés utáni első szombaton) és amelyben az ember a maga részéről cselekvő módon részt vesz, a leghathatósabb mód az élet végső igazságainak tanítására. Isten kinyilatkoztatásának legalapvetőbb, gyakorlati életünk számára legszükségesebb igazságait nem bízta egyszerűen betűk és prédikációk közvetítésére és őrizetére, hanem emlékünnepek, jelképes cselekmények bizonyoságtevésén keresztül építette bele életünkbe. Hasonló értelemben szólhatnánk az ószövetségi szent sátor jelképes szolgálatairól, a keresztség, a lábmosás, az úrvacsora jelkép-tartalmáról, tanító szolgálatáról. Itt említjük meg, hogy az ószövetségi áldozati rendszerbe tartozó évi ünnepkör ünnepeit, azoknak jelképtartalmát is érdemes megvizsgálni, összevetve az újszövetségi értelmező visszautalásokkal. A magunk részéről az üdvtörténetről adott, Izrael részéről évről-évre ismétlődően átélt tanítást látunk ezekben az ünnepekben.

Mindezekben röviden összegeztük a szombat eredetével és rendeltetésével kapcsolatos mondanivalónkat, és rátérünk most válaszuk második részére.

A szombat vagy vasárnap vitakérdés

Mindenekelőtt azt kell elmondanunk, örülünk az egyetértésnek Békési Andorral abban, hogy Jézus és az apostolok nem adtak kinyilatkoztatást az "Újszövetség lapjain a IV. parancsolat szombat helyett vasárnapra értelmezésével kapcsolatban. Megjegyezzük, hogy erre vonatkozó megállapításaival kissé ellentmondásosnak éreztük azt a megfogalmazását a 270. oldalon, hogy a vasárnapra való áttérés aránylag hosszú idő alatt ment végbe, mert a gyülekezetek lassan „értették meg Jézus szándékát". Vagy még inkább ellentmondásosnak tűnik a 272. oldalon az a mondat, hogy a vasárnap „magától az Úrtól van, ha nem is mindjárt az első húsvéttól kezdődően kezdték ünnepelni". A cikkben nem találunk olyan szakaszt, amelyből akár közvetett következtetések formájában is kitűnnék, hogy mire alapozható az, hogy Jézusnak magának kimutathatóan szándékában volt a változtatás.

Hasonlóképpen megemlítjük egy-két megjegyzésünket az Újszövetségben adott adatok elemzésével kapcsolatban. Csak a pontosság kedvéért: Jn. 20:26-ban a „nyolcadik nap" nem a vasárnap megjelölésére szolgáló terminológia, mert az

itt említett nyolcadik nap valóban vasárnap volt ugyan, de az elbeszélés nem azt akarja közölni, hogy a feltámadott Jézus másodszor ismét vasárnapi napon jelent meg egybegyűlt tanítványainak, hanem hogy „nyolc nap múlva” első megjelenése után, és pedig azért éppen akkor, mert akkor jelen volt közöttük Tamás is. A szövegösszefüggésből világosan kitűnik, hogy Tamás története és annak tanulságai állnak itt a középpontban. Hasonlóképpen nem tartjuk lehetségesnek, hogy a vasárnap megjelölésére szolgáló terminológia lenne Jel. 1:10-ben a „hé kyriaké hémera” kifejezés. „Az Úr napja” megjelölés, félreérthetetlenül a vasárnapra alkalmazva, először a 150 körül keletkezett apokrif Péter evangéliumában fordul elő (1) (A Didaché-ról és Ignatius leveléről ebben a vonatkozásában még szólunk). Maga Békési Andor állapítja meg a történelmi adatokkal összhangban, hogy az első század végén még Rómában is szombatot ünnepeltek (270. o.), és tény, hogy Jelenések könyve keletkezésének idején, az első század vége felé egyáltalán nem volt a vasárnap bevett módon az Úr napja, így két lehetőség marad. Vagy az, hogy „az Úr napja” kifejezés az ismert ószövetségi terminológiát idézi és az ítélet napjára vonatkozik, amint azt egyesek feltételezték (2), vagy pedig a másik lehetőség az — amit a magunk részéről a helyes következtetésnek ítélünk — hogy a hetedik napi szombatról van szó (3). Úgy gondoljuk, hogy az Újszövetségből és a történelmi adatokból nyert kép alapján ez a reális, hogy az első század vége felé János apostolnak még a szombat volt az Úr napja. Mivel Jel. 1:10-ben a tér és idő megjelöléséről, egyszerűen tájékoztató adatközlésről van szó, azért tartjuk valószínűbbnek ezt a következtetést, mint az ítéletnapnak értelmezését, amely különben a világosan kialakult bibliai terminológia és bizonyos tartalmi összefüggések alapján szintén elfogadható lenne. Végül még Kol. 2:16.17-tel kapcsolatban is megjegyezzük, hogy a görög szövegben többes számban és határozott névelő nélkül áll a szombat szó, ami kétségtelenné teszi, hogy a Lev 23-ból ismert, áldozati rendszerbe tartozó, ún. ceremóniális szombatokról van szó, amint ezekről éppen az előző szakasz végén említést tettünk. Ez illik bele a szövegösszefüggésbe is, és ezek voltak valóban „árnyékai” „példázatai”, előképei a „következendőknek” (vö: Zsid. 8:5. 9:9.). Kol. 2:16.17-ben tehát eleve nem a hetedik napi szombatról beszél Pál apostol.

Mindezek alapján azt kell mondanunk (és a cikk alapján úgy gondoljuk, hogy ebben egyetértünk Békési Andorral), hogy az Újszövetségben egyetlen világos, egyértelmű, vitathatatlan kijelentést sem találunk arra nézve, hogy a vasárnap az Úrtól lenne, hogy néki vagy apostolainak szándékuk lett volna a IV. parancsolat

megváltoztatása. Arra vonatkozóan viszont, hogy a szombatot fenntartották és megtartották, igen sok világos és egyértelmű kijelentést találunk. Ezek között különösen is figyelemreméltó Mt. 24:20, amelyet Békési Andor is említ. Akár arról az oldalról, hogy Jézus ezt mondotta egy néhány évtizeddel feltámadása után bekövetkező eseményig előretekintve, akár pedig arról az oldalról, hogy az evangélium, valószínűleg néhány évtizeddel Krisztus feltámadása után történt lejegyzésekor ezt így írta le az evangélium szerzője és, így olvasták, ill. halottak a keresztények. Ha az Újszövetség tanúságaira vonatkozó fenti - nagyon nehezen és gyengén vitatható - megállapítást fontolóra vesszük, akkor azt kell mondanunk, hogy - amennyiben komolyan vesszük a reformációi „sola Scriptura” elvet — a későbbi történelmi folyamat elemzése tulajdonképpen már csak másodlagos dolog. Mert a reformációi alapelv szerint nem mérvadó az egyház tradíciója, az Igével sokszor ellentétbe kerülő, torzult történelmi gyakorlata, hanem egyedül a Szentírás a norma. Itt azonban természetesen ismét beleütközünk a Szentírás-elv és az írásmagyarázati alapelv kérdésébe, amely egyike azoknak a végső kérdéseknek, amelyekről az utolsó szakaszban, mint háttérrel és végső alapról említést szeretnénk tenni.

Az "Újszövetség lezárulása utáni idő történelmi fejlődéséi nézve ismét egyetértünk Békési Andorral abban, hogy a változás a szombat-vasárnap kérdésben a második században kezdődött és nagy mértékben előre is haladt már ekkor. Előfordulhatott, hogy Békési Andor olyan h. n. adventistákkal beszélgetett, vagy olyan h. n. adventista írásokat olvasott, akik ill. amik talán sematizálták ezt a kérdést Konstantin 321-és rendeletére. A forrásnak számító, hivatalos egyházi állásfoglalást tartalmazó h. n. adventista irodalomban (4) azonban mindenütt az található, hogy i. u. 150 és 400 között folyamatként ment végbe a szombat vasárnapra cserélődése. És ez is a valóságos meggyőződésünk, egyáltalán nem vitatjuk azt, hogy a vasárnap ünneplése nagyon korán, már a második században megkezdődött.

Egyetértünk abban is, hogy a gnoszticizmus döntő tényező. Eltér azonban az álláspontunk abban, hogy milyen vonatkozásban. A magunk részéről nem úgy látjuk a dolgot, hogy „a vasárnap kizárólagos ünneplése szorosan összefügg a gnoszticizmus elleni védekezéssel (266 o), és hogy „a szinkretizmusba sok minden, így a szombat is belefért" (270. o.) Mi úgy látjuk, hogy ez a tétel éppen megfordítva igazság: A vasárnap függ össze a gnoszticizmussal és a szinkretizmussal.

A judaizmussal valóban lehetett kapcsolata a szombatnak a II. sz.-i kereszténység körében. Elképzelhető, hogy a szélsőségesen judaista keresztények Jézus szombatreformját figyelmen kívül hagyva, az atyák merev és oktalan hagyományai szerint, a törvény igazi szellemével ellentétes módon akarták megtartani és megtartatni a szombatot. Valószínű, hogy törvényeskedő módon ragaszkodtak a szombathoz, nem Jézus iránti szeretetből, engedelmességből, nem a hit általi megigazulás erejével akarták megtartani, mivel az ó- és újszövetség viszonyát teljességgel nem értették. Ez a feltételezhetően meglevő álláspontjuk azonban, a történelmi adatok tanúsága szerint, nem játszott figyelemreméltó szerepet a szombat vagy vasárnap kérdésében.

A gnoszticizmussal azonban semmiképpen nem lehetett kapcsolata a szombatnak, ez a két dolog semmiképpen sem fér össze. Békési Andor nem különbözteti meg egymástól világosan tanulmányában a judaizmust és a gnoszticizmust, pedig a kettő távolról sem egy gondolkodási irányzat. Valóban voltak judaista irányzatok, amelyek gnosztikus elemeket is felmutattak, ezek azonban a zsidóságon belül játszottak számottevő szerepet. Voltak továbbá valóban olyan gnosztikus irányzatok is, amelyek judaista elemeket használtak fel, azonban valóban csak elemeket, azokat is eredeti, ószövetségi tartalmuktól megüresítve, csupán alkalmas képként, szimbólumként. Mert általánosságban — ezektől a kereszténység fejlődésében komoly szerepet nem játszó, szélső, periférikus irányzatoktól eltekintve — azt kell mondanunk, hogy a gnoszticizmus és a judaizmus éppen szemben álltak egymással. A gnoszticizmus fő irányzatait, amelyeknek olyan nagy szerepük volt a II. sz.-i kereszténység életében, és ezen belül a szombat vagy vasárnap kérdésben is, erős, sőt sokszor szélsőséges antijudaizmus, ószövetség-ellenesség, a „zsidóistennel” való szembenállás jellemezte. Az ószövetség alapgondolataival, mindenekelőtt annak kozmogóniájával és antropológiájával, amit különösképpen is eminens módon képviselt a szombat, élesen szemben állt a gnoszticizmus. Az ószövetségből talán semmi sem volt olyan elfogadhatatlan a gnoszticizmus számára, mint éppen a szombat, ami a maga egyértelmű, átértelmezhetetlen, mítoszokkal összekeverhetetlen bizonyosságtevésével a világ eredetéről kizárt és lehetetlenné tett mindennemű kozmogóniai spekulációt, amelyekről tudjuk, hogy milyen fontos szerepük volt a különböző gnosztikus irányzatokban. A szombat speciálisan a kinyilatkoztatott vallásra jellemző dolog volt, ami a pogány vallások szerkezetével, alapgondolataival élesen összeütköző jellegű volt, halálos ellensége mindennemű gnosztikus mítosznak. Az ószövetség népét a szombat

tanította az eget és földet teremtő mindenható, gondviselő egy Isten tiszteletére, a szombat védte attól, hogy a természeti jelenségek mögé isteneket gondoljon és az irracionálistól való félelemmel telt misztikus gondolkodás kötözze meg gondolkodását és cselekvését a környező népekhez hasonlóan. Az ószövetségi gyülekezet attól az Istentől várta a megváltást is, akiről a szombat bizonyágot tett, a teremtő és a szabadító, megváltó Isten az ő számukra egy és ugyanaz a személy volt (lásd különösen Ésaías könyvében, pl. 43:1. stb.).

De lássuk mindezt a ránk maradt II. századi történelmi dokumentumok tükrében, amelyekből néhányat Békési Andor is idéz. Legelőször három bizonytalan tanúságot adó dokumentumot kell megemlítenünk, amelyek bizonytalanságuk miatt nem használhatók fel komoly érvként a kérdés megvitatásánál.

Az első ilyen bizonytalan adat ifjabb Plinius 112-ből való, Trajanus császárhoz intézett jól ismert levele, amelyben arról tesz említést, hogy a keresztények „bizonyos meghatározott napon hajnalhasadta előtt összegyülekeznek és változva, karban énekelnek az Istennek hitt Krisztus tiszteletére”. (5) Megoszlanak a vélemények arra nézve, hogy mit kell érteni ezen a meghatározott napon. Elgondolható az, hogy vasárnap volt, és ha így van, akkor ez a történelmi adat egy olyan szálhoz vezet a vasárnap eredetével kapcsolatban, amely szerint a jól ismert őskeresztény buzgóságból fakadóan (lásd pl. Acs. 2:46) a bithiniai keresztényeknek vagy talán más keresztényeknek is szokásuk volt összejönni vasárnap hajnalban, hogy Krisztus feltámadására emlékezve himnuszokat énekeljenek. Ha így volt, bizonyos, hogy egészen ártatlan gyakorlat volt, amivel semmiféle olyan szándékuk nem volt, hogy a IV. parancsolatot új módon értelmezzék és teljesítsék. Mindez azonban feltételezés, nincs módunkban jelenleg a pontos történelmi valóságot megtudni Plinius kijelentésével kapcsolatban.

Hasonlóképpen bizonytalan adat a 120 körül keletkezett Didaché-ból az a szakasz, amelyet Békési Andor is idéz: „Az Urnak napján jöjjetek össze...” A nehézkes fordítás is érzékelteti, hogy az eredeti szövegben található „kata kyriakén de kyriou” kifejezés értelmezése nem könnyű és főleg nem egyértelmű dolog. A kyriaké melléknév szerepel a kifejezésben főnév nélkül, kata prepozícióval, accusativusban, nyilvánvalóan hiányos kifejezésről van szó tehát, amelyben a kyriaké melléknévhez értelemszerűen egy jelzett szót kell kapcsolni a fordításban. Az Újszövetségben csak kétszer fordul elő a kyriakos melléknév,

egyszer a „vacsora” (Kor. I. 11:20), a másik esetben pedig a „nap” főnév csatlakozik hozzá, Jel. 1:10-ben, amely igehelyről az előbbieken már beszéltünk is. Ismerünk továbbá egy iratot, a IV. század elejéről (6), amely a Didaché 14. fejezetének ezt a fentiekben idézett mondatát így értelmezi: „Az Úr feltámadásának napján, vagy a kyriaké-n gyűljetek össze...” Mindezek alapján egyesek, pl. Harnack, Gödét és mások a nap szóval egészítették ki a görög kifejezést. Kérdéses azonban, hogy helyes-e ez a kiegészítés. Ha a nap szó illenék kiegészítésül a kifejezésbe, akkor szimpla dativus használata lenne természetes. A kata prepozíció accusativus vonzattal sokkal inkább a didaché, tanítás szót kívánja kiegészítésül, ami az irat címe is, és ami teljesen beleillik a szövegösszefüggésbe és a nyelvtani szerkezetbe egyaránt, így teljesen sima, jól érthető szöveget kapunk: „Az Úr tanítása szerint”, vagy szabadabban, de egyben pontosabban is fordítva: „Az Úr feltétlen tekintélyű tanítása szerint gyűljetek össze... stb.” Mindez mutatja, hogy 3 Didaché bizonytalan adat, annál is inkább, mivel még ha a „nap” kiegészítést elfogadjuk is, akkor is még további bizonyítást kívánna annak megmutatása, hogy az Úr napja kifejezés a vasárnapra utal. Már Jel. 1:10-zel kapcsolatban is említettük, hogy a 150 körül keletkezett apokrif Péter evangéliumában fordul elő először félreérthetetlenül a vasárnapra alkalmazva az Úr napja megjelölés. Az apokrif János cselekedeteiben pl., amely v. sz. a II. sz. 2. felének elején keletkezett, a „hé kyriaké hémera” kifejezés a hét hetedik napját, a szombatot jelöli (7). Megjegyezzük még azt is, hogy a Didaché a negyedik napot, a szerdát, valamint a pénteket, (paraskeyé kifejezéssel jelölve a görög szövegben - előkészület napja, péntek) jelöli meg böjtnapként, aminek alapján ilyen véleménnyel is találkozunk: „Még ünnepelniük kellett a keresztényeknek a szombatot, mert a péntek az előkészület napjának számított” (8).

Egészen hasonló okból bizonytalanannak kell mondanunk az Ignatiustól vett idézetet is (Magnésiaiakhoz írt levél, IX. szakasz), amely a 110 körüli időből való. A kyriakos melléknév nőnemű alakja szerepel itt is, névelővel, főnevesített formában. Többen feltételezik itt is, hogy a didaché, tanítás szó illenék kiegészítésül a kyriakéhoz. Egy vélemény pl.: „Milyen alapon következtetnek ennek a kitételnek az alapján egyesek egy általános, ép tradíció megvetésére, arra, hogy a nagy püspök szembeállítja itt a szombatot a vasárnapkal, mintha a vasárnap éppolyan reprezentatív intézménye lett volna akkor a kereszténységnek, mint a szombat a zsidóságnak” (9). Egy IV. századi recensiója Ignatius magnésiaiakhoz írt levelének a vasárnapot határozottan propagálja a IV. századi viszonyokat tükrözve, de mégis érdekes fényt vet arra, hogy mit jelenthetett

Ignatius levelének az a kitétele, hogy a keresztények ne éljenek a szombatért, hanem az Úr tanítását kövessék (ezt az értelmet kapjuk, amennyiben a tanítás szóval egészítjük ki a kyriaké melléknevet): „A szombatot nem kell zsidó módon megtartanunk... És miután a szombatot megtartotta, tartsa meg a vasárnapot is...” (10).

Ezzel a bizonytalan értelmezésű II. századi dokumentumokat át is tekintettük, és most lássuk az egyértelmű tanúságokat. A valószínűleg 120 körül keletkezett un. Barnabás levél az első. A Barnabás-levél valóban a szombat ellen és a vasárnap mellett szól, egészen egyértelműen. Azonban éppen itt kell utalnunk arra, amit az előzőkben elmondottunk arról, hogy a vasárnapünneplés gnosztikus indításra kezdődött a kereszténységben. A Barnabás-levélben ugyanis a vasárnap melletti érvelés egyáltalán nem biblikus vagy evangéliumi alapokra, hanem gnosztikus spekulációra épül. Szó sincs benne a IV. parancsolatról, a Krisztus feltámadására hivatkozás sern döntő, hanem egy sajátosan egyéni színezetű, erősen antijudaista jellegű gnosztikus valágkorszak-spekuláció az alap, amelynek során ezeréves periódusokról beszél a teremtés napjaival kapcsolatban, és azt mondja, hogy csak a vasárnapnak, mint nyolcadik napnak megfelelő nyolcadik évezredben lesz majd képes az ember méltó módon megünnepelni a hetedik napi szombatot, amely a vasárnaptól eltérően olyan messzemenő szentséget kíván. Megemlítjük, hogy hasonlóképpen erős antijudaista beállítottság jellemzi az un. Diognétos-hoz írt levél szombat-ellenességét is. Valószínűleg a II. sz. elején, talán 126 körül keletkezett ez az irat, amely tulajdonképpen egy apológia, erős platonista hatásokkal. Ezek a dokumentumok nem tükrözik a keresztények álláspontját, de jól mutatják, hogy milyen nyomokon kereshetjük a vasárnap eredetét.

Békési Andor nem említi Justinus Martyr, jól ismert keresztény apológéta 150 körül készült apológiájának egy témánk szempontjából nagyon fontos részletét, amely az első világos, egyértelmű adatunk arra nézve, hogy a második század közepén nemcsak érveltek egyesek a vasárnap mellett, hanem szélesebb körben, ténylegesen volt vasárnapünneplés a keresztények között. „Azon a napon — olvassuk a 67. fejezetben — minden városban és vidéken mindannyian összegyűlnek egy helyre.. . Azért jövünk mindannyian össze a nap napján, mert ez az első nap, amelyen Isten előhozta az anyagot a sötétségből és megteremtette a világot, továbbá azért, mert ugyanezen a napon Jézus Krisztus, a mi Üdvözítőnk feltámadt a halálból” (11).

Másutt arról írt Justinus Martyr, hogy a szombatot ünneplő keresztényeket el kell fogadni, mert nem törekszenek arra, hogy más hívőkre is rákényszerítsék gyakorlatukat (12), Világosan láthatjuk a gnosztikus beütést Justinus Martyr gondolataiban. Nincs szó bibliai alapról, nem is Krisztus feltámadása a döntő, hanem a nap napja, a világosság teremtésének napja elsősorban számára a vasárnap. Az is nyilvánvaló, ebből az első, egyértelmű tanúságból, hogy szó sem volt ekkor még nyugalomnapról, vagy arról, hogy bármiféle kapcsolatba hozták volna a IV. parancsolattal a vasárnapot és valamiféle Jézus szándékában levő, üdvtörténeti előrelépésből adódó, szükségszerű helycserére gondoltak volna a szombat és a vasárnap között.

Ami a többi, későbbi egyházatyák szombat-vasárnap kérdéssel kapcsolatos kijelentéseit illeti a II. sz. 2. felében, valamint a III-IV. században - Ireneusra, Tertullianusra, Al II. Móz.andriai Kelemenre, Ori I. Móz.esre, Cyprianusra, caesareai Eusebiusra, jeruzsálemi Cyrillusra, pontusi Hilariusra, Amb-rosiusra, Jeromosra, Augustinusra, Chrisostomusra gondolunk elsősorban - összefoglalóan a következőket mondhatjuk:

1. Egyikük sem volt teljesen mentes a gnosztikus, szinkretista vonásoktól, többé vagy kevésbé mindannyian fertőzöttek voltak, ez világosan kitűnik szombat vagy vasárnap kérdéssel kapcsolatos nyilatkozataikból, de egyéb írásaikból is.

2. Vasárnap melletti érvelésükben egyáltalán nem a feltámadásra hivatkozás a döntő, sok esetben egészen csak a háttérben van ez a gondolat. Gyakran - csakúgy, mint Justinus Martyrnál a világosság teremtésére való hivatkozás áll előtérben. Még caesareai Eusebiusnál, a IV. sz.-ban is „a világosság megvirradásának napja, az Úr feltámadásának napja a vasárnap” (13). Általánosságban elmondhatjuk azt is, hogy a Krisztus feltámadására való hivatkozás mögött sem az evangéliumi hit van, hanem gnosztikus, mitikus szemlélete ennek a tannak. Példaként idézzük Alexandriai Kelemen: „A szombat előkészítette a vasárnapot, mert az utóbbi az előbbi beteljesedése, akár a világosság teremtéséhez kapcsoljuk, akár pedig Krisztus feltámadásához, aki az igazi világosság, az igazi bölcsesség forrása” (14).

3. Erős antijudaizmus is belejátszik felfogásukba sokszor. Különösképpen jellemző a törvény ó- és újszövetségi szerepének nem értése, illetve félreértése. A ceremóniális törvénnyel egy kalap alá veszik sokan a szombatot. Különösen tanulságos ebből a szempontból pl. Ireneus gondolatmenete, eretnekek ellen írt

művében. Világosan látja az erkölcsi törvény örökérvényűségét, Krisztus álláspontját vele kapcsolatban, a szombatra vonatkozóan azonban nem érvényesíti ezeket a felismeréseit: „Krisztus - anélkül, hogy bármilyen vonatkozásban megsértette volna a törvényt - szombatnapon is kiszabadította a démonok kötelékeiből, és meggyógyította azokat, akik Ábrahám hitével rendelkeztek ... Magától a Mi Urunktól, saját szavaiból tudjuk, hogy Ő távolról sem azért jött, hogy eltörölje a természetes törvényt, amely a Tízparancsolatban lett közölve, és amelyet a világ kezdetétől fogva megtartottak azok, akik Isten tetszésére törekedtek. Ellenkezőleg, azért jött, hogy tökéletessé tegye és betöltse a törvényt (A körülmetélkedéssel és a szombattal kapcsolatban) . . . Ezeket a szertartásokat csupán azért parancsolta Isten, hogy jelül szolgáljanak. A szombat, amely Isten teremtés utáni nyugalmanak ábrázolása volt, az örök nyugalmat jelezte, amelyet azok fognak birtokolni, akik állhatatosak voltak a hitben" (15) Másutt ezt írja: „A törvény nem parancsol nyugalmat egy meghatározott napon annak, aki minden nap megtartja a szombatot" (16).

4. Kitűnik az egyházatyák kijelentéseiből, amint időrendi sorrendben olvassuk és elemezzük őket, hogy először egyáltalán nem volt szó arról, hogy a vasárnap nyugalomnap. Tertullianus az első, akinél a vasárnap nyugalomnapként jelenik meg. Sokáig nem volt szó arról, hogy a IV. parancsolattal kapcsolatba hozzák a vasárnapot és úgy tekintsenek rá, mint aminek szükségszerűen el kell foglalnia a szombat helyét. A szombat és vasárnap ünneplése jó ideig párhuzamosan folyt, és sokáig csak a szombat volt nyugalomnap. A IV. parancsolatra hivatkozás, a kísérletek a bibliai érvelésre, arra, hogy Jézusra vezessék vissza a vasárnapot, csak a IV. században jelennek meg általánosan, és foglalják el véglegesen a terepet. Eusebius szavai jól mutatják, hogy ezek az új gondolatok hogyan csatlakoztak a régiekhez és foglalták azokat keretbe: „Az Ige az újszövetség révén áthelyezte a szombat ünnepét, átvitte a világosság megvirradásának napjára és ránk hagyta az igazi nyugalom előképét a Megváltó napjában, a vasárnapban, a világosság első napjában... Mindazt, ami szombaton kellett tenni, vasárnapra vittük át. mint az Úr napjára, mint a legfőbb napra, a zsidó szombatnál becsesebb napra. Mert a világ teremtésekor ezen a napon lett világosság, Isten „legyen" szavára. Hasonlóképpen az igazság napja is ezen a napon kelt a mi szívünkben. Azt is meghagyta nekünk, hogy ezen a napon gyűljünk össze" (17).

5. Világosan tanúsítják ez egyházatyák kijelentései azt is, hogy messzemenően áll az, amiről Békési Andor is beszél cikkében: „Meglepődve láthatjuk ezeket tanulmányozva, hogy noha már benne vagyunk a 2. században, még mindig nem

magától értetődő az Úr napjának, a vasárnapnak a kizárólagos ünneplése a gyülekezetekben, még az olyan nagy-múltú, Pál által alapított gyülekezetekben sem, mint az efezesusi és a körülötte lévők. Újra és újra buzdítani kellett ezekben is a híveket a szombat mellőzésére és a vasárnap megtartására" (217. o.) ... „Nyugaton előbb, keleten pedig — a zsidókeresztény gyülekezetekben — később tértek át a vasárnap kizárólagos ünneplésére" (270. o.). Justinus Martyr, Tertullianus, Chrisostomus, stb. írásai mind tanúsítják, hogy a szombatellenes irányzatok ellenére is létezett, fennmaradt a szombatünneplés, elsősorban Keleten. A laodiceai zsinat (343 és 381 között, v. sz. 364-ben) 16. kánonjában ezt olvassuk: „Szombaton nyilvános felolvasást kell tartani az evangéliumokból és az írás más részeiből... Tudjuk, hogy több őskeresztény gyülekezetben szokás volt megünnepelni a szombatot, mint a teremtés ünnepét" (18.) Ennek a dokumentumnak az érdekességét még külön növeli az a tény, hogy ugyanennek a zsinatnak a 29. kánonja viszont a legagresszívebben szombatellenes a vasárnap támogatása érdekében. A szombat azonban olyan erős tradíció volt még ekkor is, hogy legalábbis a nyilvános igeolvasást el kellett rendelni szombatnapra. Nyssai Gergely a IV. század második felében testvéreknek nevezi a szombatot és a vasárnapot, Astorius, pontusi püspök ennél v. sz. valamivel később pedig az egyház anyáinak és dajkáinak (19). Érdekes és sokatmondó dokumentum az egyháztörténet író Sokrates és Sozomeus tanúságtétele. Sokrates azt írja, hogy az ő korában, az V. század első felében csaknem valamennyi gyülekezetben ünnepelték még a szombatot, Róma és Alexandria kivételével (20). Sozomeus, ugyancsak az V. század első felére vonatkozóan azt mondja, hogy a konstantinápolyi gyülekezet és más gyülekezetek, a római gyakorlattal ellentétben megünneplik a hét hetedik napját, valamint a következő napot (21). A szombat fennmaradására vonatkozó adatokkal kapcsolatban Békési Andor ezt írja: „Ezt nem tudjuk mással magyarázni, mint azzal, hogy amint kimutattuk, gnosztikus közvetítéssel erős visszahajlás történt a judaizmusba" (271. o.). A magunk részéről úgy látjuk, hogy visszahajlásról semmiképpen sem lehet szó. Nem látjuk megalapozottnak a dokumentumok alapján azt a képletet, hogy a gyülekezetek folytonosan, egyenesen előrehaladtak volna a szombatról vasárnapra váltás irányába, majd mégis bizonyos mértékig visszatértek volna a szombathoz és emiatt az egyházatyáknak kemény küzdelmet kellett volna folytatniuk. A történelmi adatok arról tanúskodnak, hogy a szombatünneplés folyamatosan fennmaradó erős tradíció volt, amit a II. században a gnoszticizmus és az általános vallási szinkretizmus erősen kikezdett, amelyet azonban éppen szilárdsága, természetessége, Jézustól és az apostoloktól való származása miatt

rendkívül nehéz volt kiiktatni. Hasonlóképpen a tényekkel ellentétesnek látjuk Békési Andornak azt a megállapítását is: „A szombat vagy vasárnap kérdése körül dúló harcok zaja már a második században elült, legfeljebb a világtól távol eső helyeken hallatszott még belőle valami” (272. o.). Chrisostomus pl. még a IV. század végén is polemizál a szombatünneplő keresztényekkel (22). A következőkben látni fogjuk, hogy a vasárnapünneplés kezdete szempontjából valóban döntő volt a II. század, a vasárnapünneplés kizárólagossága tekintetében azonban a IV. század a döntő. Sokrates és Sozomeus adatai pl. pedig tanúsítják azt, hogy még ezután is volt szombatünneplés.

Az egyházatyák adatainak rövid, összegező kiértékelése után még egy kicsit pontosabban meg kell néznünk azt, hogy az általános vallási szinkretizmus irányából milyen befolyás erősítette a vasárnapünneplést. Ezt a befolyást ugyanis nagyon jelentős, erős tényezőnek kell mondanunk. Békési Andor azt írja cikkében, hogy nem egészen világos, hogy miért kapcsolták össze a vasárnap nevét a fény, a világosság, a nap megjelölésével, amelyet pl. az angol Sunday vagy a német Sonntag elnevezés is tükröz (270 o.). A 15. lapalji jegyzetben azonban, Nagy Konstantin 321-es rendeletét kommentálva, amely, mint a „nap tiszteletreméltó napját” (dies venerabilis solis) rendelte el a vasárnap munkaszünnapként való megünneplését, a következőket írja „A hét első napját nevezték a római birodalomban a „nap napja”-nak (hé halion hémera, dies solis). A zsidók és keresztények, hogy elkerüljék a pogány vonatkozást, mindig a hét első napját (mia sabbatón) mondtak e helyett, De ettől jobbnak bizonyult később a „küriaké”, az „Úr napja” (nyilván annak mintájára, hogy a hónap első napját Asai Minor-ban „Szebaszté”-nak nevezték a császár tiszteletére). Ez a szó tükröződik Konstantin „venerabilis”-ben is. A „küriaké” természetesen a feltámadott Krisztusra vonatkoztatva egészen, hamarosan kiszorította a „dies Solis”-t. Az un. román nyelvek szavai őrzik ezt mindmáig (Dimanche, Domenica). Az északi népek makacsabbnak bizonyultak, mert amikor átvették a római hét napjait, saját pogány isteneik neveit igyekeztek megőrizni ezekben, így lett, illetve maradt az angolban a vasárnap: Sun-day, németben Sonn-tag, svédben Sön-dag (vö. Encycl. of Religion and Ethics. Vol. XIII. 104. p.). Hozzá kell tennünk Békés Andor adataihoz a következő adatokat: közismert, hogy a késői római császárságban legjobban elterjedt misztérium-vallásnak, a római hadsereg vallásának, a Mithrasz-kultusznak a vasárnap volt a szent napja. Megfontolásra méltó ezzel kapcsolatban az alábbi megjegyzés: „... mivel Mithraszt Dominusnak, Urnak nevezték, a vasárnapot már jóval a keresztény korszak előtt az Úr napjának

kellett, hogy nevezzék. A napnak ajánlott vasárnap régóta szent volt több pogány vallás számára. Különösen is megszentelt volt a Mithrasz-imádók számára, akik kétségtelenül szintén az Úr napja névvel jelölték meg a vasárnapot" (23). Tanulságos karácsony napjának, mint Jézus születése napjának december 25-re rögzítése is, illetve ennek háttere. December 25-e ugyanis a „Natalis solis invicti” volt, a győzhetetlen Nap születésnapja. Világosan láthatjuk tehát a római birodalom általános vallási szinkretizmusának a keresztény vasárnappal való kapcsolatát. Lényegük szerint helyénvalóaknak kell tartanunk az alábbi véleményeket: „Úgy tűnik, hogy a vasárnap gnosztikus közvetítéssel ment át a pogányságból az egyházba. A gnosztikusok hetenként megünnepelték a vasárnapot, nem Krisztus feltámadása miatt — ami nem fér össze az ő tanításukkal — hanem azért, mert ez a nap a Napnak volt szentelve, amely valójában az ő krisztusuk volt.” (24) „Az egyház megszentelte a vasárnapot, részben azért, mert ez volt a feltámadás napja, de főleg azért, mert ez volt a Nap heti ünnepe. A keresztény politika szívesen szentesítette a népi tradícióban gyökerező, kedvelt pogány ünnepeket, hogy új jelentőséggel ruházza fel őket... Úgy látszik, hogy ezen a területen, mint máshol is, a pogány szokás befolyásolta a keresztényeket és azért fogadták el a vasárnapot, mert Mithrasz tisztelőinek és a napistenségek tisztelőinek is szent volt ez a nap, és lehetetlen lett volna eltörölni ezt az ősi szokást” (25). „Az utolsó pogány császárok napistene — a Sol invictus, a győzhetetlen Nap - átengedte helyét a naptárban a keresztények Megváltójának, elismert utódjának. Az asztrológikus hét Solis dies-e, a Nap napja a keresztény vasárnapra lett, a feltámadás ünnepévé. A Nap születésének évfordulója, a Natalis solis invicti, december 25-e virradata pedig, mint a Megváltó születésének napja lett szentesítve” (26).

Fel kell tennünk azonban a kérdést, hogy ha a vasárnapünneplés térhódítása lényegében egy gnosztikus, szinkretista fertőzés terjedése volt a keresztény egyházban, akkor hogyan nem küszöbölte ki ezt az egyház, hogyan lehetett ez kizárólagos gyakorlattá, és hogyan szoríthatta ki a biblikus és egyértelműen keresztény tartalmú szombatot? Békés Andor az egyházatyák nagy szolgálatáról beszél abban az időben, amikor a kereszténység élet-halál küzdelme folyt a gnoszticizmussal (270. o.). Kérdés azonban, hogy egyértelműen pozitívnek nevezhető-e ez a szolgálat. Vagy még előbb így kellene feltenni a kérdést: Győztesen került-e ki az egyház a gnoszticizmussal és szinkretizmussal való küzdelméből? Sohm Rudolf ezt írja „Rövid egyháztörténet”-ben: „Az egész második és még a harmadik századot is az egyház és gnoszticizmus közötti harc tölti

ki. Az egyház által hirdetett üdvözítő tényeknek egyszerű igazságát kellett megmenteni az allegorizáló pogány spekuláció következményeitől. A gnoszticizmus az a békekötés, amelyet a második század műveltsége felajánlott a kereszténységnek. ... E békekötéstől kellett megóvni az egyházat. Az egyház győzedelmeskedett nehéz, belső küzdelem után" (27). A magunk részéről az utolsó mondattal nem tudunk egyetérteni, hanem éppen úgy látjuk, hogy az egyház elveszítette ezt a csatát, hogy a gnosztikus alapállás győzedelmeskedett az egyházban és vele sok, konkrét, pogány filozófiából vagy vallásokból való ide I. Mózes elem is „bekereszteltetett az egyházba”.

A gnosztikus gondolkodás győzelmének, az ide I. Mózes elemek beáramlásának útegyengetője egyrészt az egyházatyák jórészének gnosztikus alapfelfogású, ide I. Mózes elemeket tartalmazó teológiája volt. Másrészt pedig, még döntőbb módon, és elsődleges módon a későbbi egyházatyák esetében, mert ennek igen nagy befolyása volt az egyházatyák teológiájának alakulására is - az egyházi hierarchia, a hatalmi egyház, az államegyház kialakulása. Az államban közjogi méltóságot viselő, a hittételeket a kereszténység egészére nézve hatalmi szóval meghatározó egyház eszméjét főként a római püspökök fejlesztették ki, egyik a másik után továbbfejlesztve ezt a szellemi örökséget. A IV. században, a nagy konstaninusi fordulat nyomán azután valósággá lett ez az eszme. Ez a folyamat világosan tükröződik a szombat vagy vasárnap kérdésre vonatkozó dokumentumok vizsgálatánál is. Viktor római püspök (189-199) pl. már egészen korán, szinte pápai módon próbált fellépni az un. húsvét-vita kérdésében. A római gyülekezet ugyanis a keleti gyülekezetektől eltérően nem a páska napján, hanem mindig egy vasárnapon ünnepelte a húsvétot, és Viktor kiadott egy ediktumot (194-ben), amelyben exkommunikációval fenyegette meg azokat a keresztényeket, akik nem rendelik alá magukat a római szokásnak. Eusebius szerint Ireneus is mérsékletre kérte Viktort ebben a dologban (28).

Békési Andor azt írja - amint már említettük -, hogy a második században lezárult a szombat vagy vasárnap kérdés. Nem szól egyáltalán a negyedik századról, pedig a vasárnapünneplés kizárólagossága tekintetében ez a döntő időszak. És nem véletlenül a IV. század, mert hiszen éppen ez a század a hatalmi egyház, az államegyház kialakulásának korszaka. Már említettük, hogy az egyházatyák érvelése is ekkor ölt szilárd formát, és követ határozottan egyértelmű irányt. Ennek háttere azonban az, hogy az ekkor kialakuló hatalmi egyház szövetségese lesz a birodalom egységét óhajtó császári politikának és megköti a kompromisszumot a gnoszticizmussal és szinkretizmussal. Ez a szövetségkötés

és kompromisszum pecsételte meg a szombat vagy vasárnap kérdés sorsát. Damiani Péter szerint Sylvester, római püspök, vagy pápának is nevezik sokszor (314-335), megkívánta a vasárnapok ünneplését a feltámadás tiszteletére és a szombatot böjtnappá tette (29). Konstantinos 321-es rendeletéről már említést tettünk, amely egy pogány császár rendelete, de feltétlenül a háttérben van a keresztény egyházzal való kapcsolata. Határkő-jellegűen fontos végül a laodiceai zsinat (v. sz. 364-ben) 29. kánonjának határozata, mely így szól: „A keresztények nem tartoznak megtartani a zsidó törvényeket és tétlenül tölteni a szombatnapot, hanem kötelesek dolgozni ezen a napon. Tiszteljék az Úr napját, és amennyire lehetséges, mint keresztények, tartózkodjanak ezen a napon a munkától. Akik továbbra is zsidóznak, azok Krisztus nevében legyenek átkozottak" (30).

Meglátásunk - mindezek alapján, összefoglalva az elmondottakat - az, hogy a szombat természetes, biblikus, apostoli gyakorlat volt az őskeresztény gyülekezetekben, erős tradíció, amit nem egykönnyen lehetett megszüntetni. A vasárnap egy hosszú, kétségtelenül az egészen korai időktől, a II. század első felétől számítható folyamat eredményeként lépett a szombat helyére. Gnosztikus, szinkretista befolyás hozta létre ezt a folyamatot. A megromlott, hatalmi egyházzá lett keresztény egyházat terheli azonban a felelősség azért, hogy ez a negatív változás tudatos, teológiailag megindokolt változtatássá lett, hogy a fertőzési folyamatot nem kiküszöbölte az egyház, hanem hatalmi törekvéseivel, egyházpolitikájával összhangban, megszilárdította és „bekeresztelte” az egyházba. Különösképpen is a római püspökök irányvonala a bűnös itt, akik hadakoztak ugyan az egyház ortodoxiájáért, és látszatra nem egyszer a keresztény igazsághoz jobban ragaszkodóaknak tűnnek fel, mint a keleti egyházfők, azonban nem az írások talajáról tették ezt, hanem önmaguknak, az egyházi hierarchiának igényelték a hittételek meghatározásának és meghirdetésének jogát.

Rá kell mutatnunk itt arra, hogy a római egyház a maga részéről nem is fáradozik azon, hogy a szombat-vasárnap kérdéssel kapcsolatos történeti folyamatot másképp mutassa be, mint úgy, hogy nyíltan, tudatosan vállalja: Az egyház változtatta meg a Szentírással szemben a IV. parancsolatot.

„Az egyház hatalma az írások felett — mondta Eck, Luther híres ellenfele — kitűnik abból a tényből, hogy az egyház a néki adatott teljhatalomnál fogva megváltoztatta az írás bizonyos utasításait. A vasárnap elfoglalta a szombat helyét a szombat parancsa ellenére" (31). Gasparo dél Fosso, Reggio érseke pedig így érvelt az egyház tekintélye mellett a tridenti zsinatot megnyitó beszédében, 1562.

januárjában: „Nemde az egyház tette a vasárnapot a szombat helyére, amelyet maga Isten alapított" (32)? Vagy lássunk egy újabb katolikus állásfoglalást is: „Az egyház mintegy az egész emberiséghez fordulva, elválasztotta a Tízparancsolattól a zsidó törvények maradványát, és néhány vonatkozásban még. a dekalógust is módosítani kellett - a képtisztelet és a szombat tekintetében -, hogy éppoly egyetemes jelleget adjon a Tízparancsolatnak, mint amilyen egyetemes jellegű maga az evangélium" (33).

Így áll előttünk a történelmi dokumentumokból kibontakozó kép. A történelmi áttekintés azonban ismét visszafordítja tekintetünket a Szentírás bizonyágtételére. Vajon nem idézi-e mindez emlékezetünkbe Pál apostol kijelentését arról, hogy őutána „gonosz farkasok jönnek majd a keresztények közé, akik nem kedveznek a nyájnak, és a gyülekezetből támadnak férfiak, akik fonák dolgokat beszélnek, hogy a tanítványokat maguk után vonják" (Acs. 20:29.30)? Vagy nem kell-e arra gondolnunk, amit Thessalonikaiakhoz írt II. levele 2. fejezetében ír arról, hogy még mielőtt Krisztus visszatérne, be kell következnie egy apostasiának, azaz hitehagyásnak (3. v., Károli szakadásnak fordítja az apostasia-t), és, hogy eljön a „bűn embere" (9. v. gr. szöveg pontosan: antropos tou anomou = a törvénytelen ember, 8. v.-ben ho anomos = törvénytaposó, amint Károli találóan fordítja), aki „ellene veti és fölébe emeli magát mindannak, ami Istennek vagy istentiszteletre méltónak mondatik, annyira, hogy maga ül be mint Isten Isten templomába" (4. v)? Nem beszélt-e Jézus eschatológiai beszédében (Mt . 24, Mk. 13, Lk. 21) válságokról, „nyomorúságos időkről" a két advent közötti időben? Vagy nem cseng-e fülünkbe János apostol sajátos szóalkotása, az „Antikrisztus" kifejezés? („Anti" gr. prepozíció = helyett és ellen. Az Antikrisztus olyan ellensége Krisztusnak, aki azzal lesz ellenségévé, hogy a helyére teszi magát). Vagy nem kell-e emlékeznünk Dn. 7:25. kijelentésére a római birodalomból kinövő „kis szarvval" kapcsolatban? (Megj. Pál apostol is Dániel kijelentéseire alapoz II. Thess. 2-ben.) Tanulságos az alábbi idézet Dn. 7:25-tel kapcsolatban egy katolikus szerzőtől „A zimmin arám szón itt a ceremóniális, vallásos vagy politikai ünnepek számára megszabott időket kell érteni. A törvény — dat — szón pedig nyilvánvalóan a vallásos törvényt, a kinyilatkoztatást. Mohamed változtatta meg így az ünnepnapokat és a törvényt: a hetedik nap megtartását átvitte péntekre..." (34). Mohamed azonban a VII. században élt, a szombatról vasárnapra változtatás pedig már a IV. században megtörtént.

A XVI. századi reformátorok prédikáltak és írtak ezekről a bibliai kijelentésekről és a H. N. Adventista Egyház teljesen az ő azonosításukat és értelmezésüket követi ezekkel az igékkel kapcsolatban. A maga szombatünneplését, a IV. parancsolat eredeti, bibliai formában való megünneplésére vonatkozó igehirdetését pedig egyszerűen a XVI. századi reformáció természetes továbbvitelének tekinti. A XVI. századi reformátorok felismerték, hogy apostasia, hitehagyás történt a keresztény egyházban és megkezdték a reformáció, a visszaalakítás nagy munkáját és a két legdöntőbb ponton, a Sola Scriptura-elv és a hit általi megigazulás tekintetében el is végezték. Ennek a két döntő felismerésnek azonban még sok, továbbvivő természetes következménye van. Már a XVI. században is jelentkezett ez a gondolat. Ismert tény, hogy Luther körében is, Genfben is felmerült pl. az a gondolat, hogy nem kellene-e visszaállítani a vasárnap helyére a szombatot (35). A H. N. Adventista Egyház egyébként a hetedik napot ünneplő baptisták közvetítésén keresztül ismerte fel a szombat reformjának szükségességét (36). Nagy jelentőségűnek is tartja ezt a közvetítést, mert folyamatos láncot lát ebben, amely a reformáció munkáját mindig előbbre és előbbre viszi.

A hetedik napi szombat megünneplésére készíti továbbá a H. N. Adventista Egyházat nem egyszerűen csupán csak a történelmi igazság és a rá vonatkozó bibliai bizonyágtétel ismerete, amely negatívnak minősíti a IV. parancsolat tekintetében történt változtatást. Állásfoglalását döntő módon meghatározzák azok a bibliai kijelentések, amelyekben üzenetet, felhívást lát a IV. parancsolat Krisztus második adventje előtti reformjára nézve, valamint kijelentést arra nézve, hogy a szombat tanító szolgálatára ebben az időszakban különleges szükség van, és annak elfogadása az az Isten iránti hűség, a vele való valóságos szövetség jelévé válik. A válaszcikk kereteibe nem fér bele és témájához sem tartozik szorosan, hogy erről részletesebben beszéljünk. Csupán a/ igehelyeket említjük meg, amelyek a H. N. Adventista Egyház álláspontját meghatározzák abban a vonatkozásban, hogy a szombat reformját ma időszerűnek tartja: Ésa. 56; 58:12-14; Jel. 11:15-19; 12:17; 13:14-18; 14:6-12. stb.

A vitakérdés mögötti végső alapkérdések

A szombat-vasárnap vitakérdést az előzőkben ismertettük röviden a magunk meglátása szerint. Amint azonban a bevezetésben is említettük már, a szombat vagy vasárnap vitakérdés mögött a kereszténység egészen alapvető végső kérdései állnak. Több ponton ki is ütközött ez válaszuk előző szakaszaiban. A cikk befejezéseként azonban szükségesnek tartjuk, hogy felsorakoztatva rámutassunk ezekre a kérdésekre, mert ez a legfontosabb az egész problémában, hogy meglássuk: Egyáltalán nem valamiféle bogaras, különös részletkérdés a szombat vagy vasárnap probléma, mint amilyennek első pillanatra talán látszik, és nem gondolhatjuk azt, hogy mint ilyet, időszerűtlen és helytelen dolog elővenni és megbolygatni ma. Egyetértünk Békési Andorral abban, hogy „nem mondhatja senki: mindegy, hogy a lényeg hol találom meg, a szombatban vagy a vasárnapban” (271. o.). Éspedig éppen azért nem mindegy szerintünk, mert a kereszténység végső kérdéseiben adott válaszaink határozzák meg, hogy hogyan döntünk a szombat vagy vasárnap kérdésben. Állásfoglalásunk ebben a vitakérdésben alkalmas módon fémjelzi, hogy milyen az állásfoglalásunk a kereszténység legalapvetőbb kérdéseiben.

Melyek ezek a kérdések? A következők: Hogyan vélekedünk a Szentírás-értelmezés ma világszerte, az egész kereszténységben annyira izzó kérdésében? Aki ma szombatot ünnepel, az hitet tesz amellest, hogy I. Móz. 1-2. leírását a valóságot tartalmazó tanúságtételnek tekinti, és hogy állásfoglalásaiban a sola Scriptura elv a döntő. Megjegyezzük itt, hogy a Szentírás értelmezés kérdésében való állásfoglalás szükségszerűen eldönti, hogy vállaljuk-e, vállalhatjuk-e a sola Scriptura elvet. A sola Scriptura elv fenntartása ugyanis csak akkor lehetséges, ha egyértelmű hermeneutikai állapotunk van. Miben áll a krisztológiánk? Krisztus teremtő és újjáteremtő Isten-e számunkra? A törvényét áthágó embert a megváltás útján a törvényhez visszavezető Emberfia? Hogyan látjuk a törvény funkcióját az ószövetségben és hogyan az újszövetségben? Hogy látjuk a bűn, a megváltás és a törvény kapcsolatát? Hogyan határozzuk meg a ceremoniális és az erkölcsi törvény funkcióját és különbségét? Mit gondolunk, mit mondunk az Ó- és Újszövetség üdvtörténeti proféciáiról? Milyen sémát állítunk fel az egyháztörténet felvázolására és értékelésére Jézus és az apostolok idejétől napjainkig? Miben határozzuk meg a reformáció fogalmát, mi a felfogásunk a reformáció elvéről és érvényesüléséről az egyház történelmében? Hogyan látjuk a jelen üdvtörténeti helyét, miben látjuk az egyház időszerű feladatait és kötelességeit? - Ezek azok a kérdések, amelyek, mint végső kérdések, meghúzódnak a szombat vagy vasárnap vitakérdés mögött.

Vagy egészen röviden mindezeket a kérdéseket így is összefoglalhatjuk: Döntenünk kell, melyiket választjuk, a gnoszticizmus álláspontját, vagy pedig — hogy egy bibliai terminológiát alkalmazzunk (Jel. 14:12) — „Isten parancsolatait és Jézus hitét”? Mert a gnosztizizmus lényegében nem más, mint az az álláspont, hogy sok mindent elfogadunk és nagyra becsülünk a keresztény kinyilatkoztatásból, csak egyetlen dolgot nem, semmiképpen sem. Azt a bibliai kijelentést t. i., hogy az emberi gnózis nem megbízható, hanem alapvetően megromlott az emberi bűn miatt. Az ember nem bízhatja magát ezért a saját vélekedéseire, hanem Istennek kell igazat adnia, „fogyul kell ejtenie minden gondolatot, hogy engedelmeskedjék a Krisztusnak” (Kor. II. 10:5). Jézus hitének erejével, segítségével Isten parancsolatait, Isten igazságát kell választania a saját igazsága helyett. „Isten parancsolatai és Jézus hite” - ez a másik lehetőség, és véleményünk szerint ennek szabad akaratú választása az egyetlen életre vivő út, az egyetlen lehetőség az ember szabadulására. Az ó- és újszövetségi egyház történetében valójában véges végig küzdött egymással a gnoszticizmus és az Isten parancsolatait és Jézus hitét valló álláspont. A reformátorok közül Luther képviselte megragadó módon az utóbbit, A gnosztikus keresztényben az emberi „én” hybrisze, szellemi gögje sértetlen marad, az Isten parancsolataihoz és Jézus hitéhez ragaszkodó kereszténységben, pedig összezúzódik azon a kösziklán, aki Jézus Krisztus (Mt. 21:44). Jézus Krisztus tanításainak középpontja mindig az, hogy az „én”-nek meg kell halnia ahhoz, hogy élhessünk. Nem azért, mert Isten erőszakosan el akarja nyomni, meg akarja csonkítani emberi méltóságunkat, hanem azért, mert ez az én rossz; értelmileg, érzelmileg és akaratilag egyaránt, mélyen, mindenestől megromlott a bűn miatt.

Íme ennyire messzire visz, ide torkollik egy első látásra talán időszerűtlen részletkérdésnek tűnő teológiai diszkusszió. Mert mindig ez a lényeg: Ma és minden időben ebben a kérdésben kell a kereszténynek és a keresztény egyháznak döntenie: gnoszticizmus vagy pedig „Isten parancsolatai és Jézus hite”.

Szakács József - Vankó Zsuzsa